Magyar földrajzi nevek a magyar nemzeti atlasz angol nyelvű köteteiben (2018–2024)

GERCSÁK GÁBOR
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

TAMÁS DÓRA MÁRIA
ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest

KATÓ ÁRON
ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest

Absztrakt

Az írás bevezetője tömören ismerteti az 1967–2024 között megjelent Magyarország nemzeti atlaszának különböző kiadásait, majd részletesebben tárgyalja a Magyarország nemzeti atlasza / National Atlas of Hungary projekt keretében 2018-tól megjelentetett kötetekben alkalmazott angol nyelvű földrajzinév-használatot. A tanulmány számos magyar–angol földrajzi név példájával illusztrálja a kötetekben érvényesített névírási elveket. Összefoglaló táblázatok szemléltetik, milyen változásokon ment keresztül a határon túli földrajzi nevek magyar és angol nyelvű térképi írása. A tanulmány elemzi a magyar természetföldrajzi nevek angol megfeleltetésének változásait az elmúlt fél évszázadban, és állást foglal az angol nyelvű névalakok egységes szemléletű használata mellett. Végezetül bemutatja, hogy a folyamatosan bővülő nemzeti terminológiai adatbázis miként dolgozza fel a magyar–angol földrajzi nevek adatbázisát.

Kulcsszavak: helynevek, terminológia, tulajdonnevek fordítása, angol célnyelv, névváltozatok, szótár, digitális helynévi adatbázis, magyar nemzeti atlasz

Hungarian geographical names in the English-language editions of the Hungarian National Atlas (2018–2024)

GÁBOR GERCSÁK – DÓRA MÁRIA TAMÁS – ÁRON KATÓ

This study begins with a brief overview of the various editions of the National Atlas of Hungary published between 1967 and 2024. It then discusses the use of Hungarian geographical names in English in the volumes published as part of the National Atlas of Hungary project from 2018 onwards. The study presents numerous tables illustrating the principles of converting the Hungarian geographical names into English, as well as the changes in the cartographic use of place names in Hungary and beyond. It analyses the changes in the English-language equivalents of Hungarian geographical names over the last fifty years, and recommends guidelines for the uniform use of

https://doi.org/10.29178/NevtErt.2026.3 Névtani Értesítő 2026. 48: 53–65.

Hungarian place names in English. Finally, the study describes how the national terminology project is processing the Hungarian–English geographical names database.

Keywords: place names, terminology, translation of proper names, English target language, allonyms, dictionary, digital place name database, Hungarian national atlas

***

1. Bevezetés. A százhuszonöt évre visszatekintő nemzeti atlaszok magas színvonalon elkészített térképek sorozatát tartalmazzák, amelyeket szöveges magyarázatok, nemegyszer táblázatok, grafikonok és fényképek is kiegészítenek. Feldolgozásuk szerint részben tudományos-tájékoztató, részben népszerűsítő-tudományos jellegűek. Kivitelükben igényesek és nagy méretűek, de az utóbbi évtizedekben már digitális formában is megjelennek, sőt a világháló segítségével a felhasználók a tartalmat interaktív módon is elemezhetik. Az adott ország sokoldalú jellemzőit, így természeti adottságait, gazdasági és társadalmi állapotát többnyire nemcsak nemzeti, de idegen nyelven is az olvasók elé tárják, hogy a külföldi érdeklődők reális képet kapjanak az államról. Napjainkban a Föld országainak többsége rendelkezik nemzeti atlasszal. A magyar nemzeti atlaszokról, előzményükről és a jelenleg is folyó munkáról a Magyarország nemzeti atlasza / National Atlas of Hungary projekt honlapja[1] részletes tájékoztatást nyújt.

A hazai földrajztudomány és térképészet mindig meghatározó szerepet játszott a nemzet- és honismeret fejlesztésében, a rólunk és országunkról alkotott kép formálásában. Magyarország első nemzeti atlasza 1967-ben, a szocializmus csúcspontján jelent meg, csak magyarul (RADÓ főszerk. 1967). Ezt egy 1989. évi, jóval gazdagabb tartalmú második nemzeti atlasz követte (PÉCSI főszerk. 1989) a szocialista időszak legutolsó évében. Ebben a térképekhez már angol nyelvű jelmagyarázat és ismertetés is tartozott, de a térképi névrajz csak magyarul volt olvasható.

Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézete az új magyar nemzeti atlasz előfutárának tekinthető kisebb méretű, ám tartalmában részben újszerű tematikus atlaszt jelentetett meg – előbb angolul, a külföld tájékoztatására 2009-ben (KOCSIS–SCHWEITZER eds. 2009). Ez a (természet)földrajzi neveket már angolul írta. A bővített és frissített magyar nyelvű kiadvány – de még nem nemzeti atlasz – 2011-ben jelent meg (KOCSIS–SCHWEITZER szerk. 2011). A legújabb nemzeti atlasz négykötetes lesz, s benne a magyarországi és a határon túli földrajzi nevek magyar és angol nyelvű használatát egységes irányelv szabályozza. Eddig három önálló kötet jelent meg magyarul (KOCSIS főszerk. 2018/2024, 2021, 2024) és angolul (KOCSIS ed.-in-chief 2018, 2021, 2024).

2. A magyar nemzeti atlaszok földrajzinév-használata. Milyen előzmények után jutottak el a szerkesztők azokhoz az elvekhez, amelyeket Magyarország új nemzeti atlaszában következetesen alkalmaznak? E kérdés megválaszolásához célszerű áttekinteni, hogy az utóbbi közel hat évtizedben megjelent magyar nemzeti atlaszokban miként alakult a magyarországi természetföldrajzi nevek angol nyelvű megfeleltetése, valamint az országunk határain túli természetföldrajzi és településnevek magyar, helyi államnyelvi és angol nyelvű megadásának gyakorlata. Ezekre ugyanakkor csak az atlaszok térképeinek vizsgálata alapján lehet következtetni, mivel az előszók erre nem tértek ki.

[1] https://www.nemzetiatlasz.hu (2026. 06. 20.)

Az áttekintéshez szükségesnek tartjuk röviden bemutatni a későbbiekben előforduló fontosabb szakkifejezéseket (BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. 2017). Az *endonima* (másképp *helyi név, belső név* vagy *hivatalos név*) egy földrajzi alakulat neve egy olyan hivatalos vagy széles körben beszélt nyelven, amely azon a területen használatos, ahol maga az alakulat található. Ilyen például a német *Eisenstadt* (nem a magyar *Kismarton*), a magyar *Győr* (nem a német *Raab*) és a cseh *Praha* (nem az angol *Prague*); ugyancsak endonima a magyar *Nagyvárad* (nem csak a román *Oradea*), mert bár a magyar nyelv nem hivatalos a területen, de széles körben beszélik. Az *exonima* (másképp *idegen név* vagy *külső név*) egy adott nyelvben használt név, mellyel olyan földrajzi alakulatot jelölnek, amely kívül található azon a területen, ahol a kérdéses nyelvet széles körben beszélik. E név formájában különbözik a megfelelő endonimá(k)tól, amely(ek)et azon a területen használnak, ahol a földrajzi alakulat található. Például a magyar *Bécs* (a német *Wien* exonimája), a német *Plattensee* (a magyar *Balaton* exonimája) és az angol *Warsaw* (a lengyel *Warszawa* exonimája). A *földrajzi köznévi elem (utótag)* a földrajzi név földrajzi köznévi része; például *Babás-**szerkövek,** Észak-bácskai **löszös hát,** Gellért-**hegy,** Mária asszony **sziget.*** A *megkülönböztető elem* a helynév nem földrajzi köznévi része, amely megkülönbözteti más, azonos alakulatosztályt jelölő nevektől; például ***Fekete-**barlang, **Fekete-**hegy, **Szent István-**forrás, **Szent László-**víz.*

A névírás nyelve szerint létezik nemzeti névrajz (a célközönség nyelvén, az ábrázolt terület nyelvétől függetlenül), államnyelvi névrajz (az ábrázolt terület hivatalos nyelvű névalakjaival), valamint kettős névrajz, amikor mindkét névalak olvasható a térképen (GERCSÁK 2021: 200–201). A második név általában az elsődleges név alatt zárójelben vagy kisebb betűkkel szerepel. Általános földrajzi térképeinken hagyományosan elsősorban a településnév-anyag igényli a kettős névrajzot, míg a domborzati nevek, a néprajzi és történeti-földrajzi tájnevek, illetve részben a víznevek általában magyar alakjukkal olvashatók. A szerkesztő dönti el, hogy a földrajzi neveket milyen elvek alapján válogatja, és a kettős neveket milyen sorrendben helyezi el a térképen.

2.1. A Magyarország nemzeti atlasza 1967-es és 1989-es kiadása. Bár az atlaszok előszava nem adott semmilyen eligazítást arról, hogy a névmegírásokat milyen elv alapján érvényesítették, megállapítható, hogy mindkét nemzeti atlaszban többnyire kettős megírást érvényesítettek a településnevekre (GERCSÁK 2024: 19). Első helyen mindig az endonima, az adott ország hivatalos nyelvén ismert név szerepel, alatta zárójelben következik a magyar alak; pl. *Bratislava (Pozsony), Osijek (Eszék), Satu Mare (Szatmárnémeti), Uzsgorod (Ungvár), Wien (Bécs)*. A Kárpát-medence Magyarországon kívüli területein a magyar településnevek azonban sok esetben hiányoznak (pl. *Neusiedl am See, Hlohovec, Baia Sprie* vagy *Srbobran* neve alól hiányzik a magyar *Nezsider, Galgóc, Felsőbánya* vagy *Szenttamás* alak), illetve a moldvai magyar helységnevek (pl. *Bákó, Karácsonkő*) egyáltalán nincsenek megírva. A térképeken a nem településnevek (táj-, hegy- és víznevek) minden esetben csak magyarul szerepelnek az országhatáron túl is (pl. *Békási-víztároló, Csallóköz, Fertő, Gyimesi-szoros, Szinyák*).

Természetföldrajzi és tájneveink angol nyelven csak az 1989-es kiadásban, az atlasztérképeket magyarázó több tíz oldalas szöveges összeállításban olvashatók, ezért az angolra fordított nevek – főleg a nagytájnevek – egy részét nem könnyű az atlasz kizárólag magyar névrajzú térképein azonosítani. A másik azonosítási gondot olyan következetlenség okozza, amely évtizedek óta végigvonul az országunkról kiadott angol nyelvű anyagokban:

egy adott földrajzi objektum neve több változatban olvasható sokszor még ugyanabban a kiadványban is, így a külföldi olvasó nem tudhatja, hogy ugyanarról a helyről van szó, csak más néven (GERCSÁK 2002). Ez a hiba még ma, a rangos kiadók gyakorlatában is előfordul. Az 1989-es atlaszban például az *Alföld* megfelelői az angol nyelvű leírásokban *Alföld, Great Hungarian Plain* és *Great Plain;* a *Dunántúli-középhegység*-éi pedig változóan *Transdanubian Central Range, Transdanubian Hills, Transdanubian Mid-Mountains* vagy *Transdanubian Mountains*.

A két kiadás főbb jellemzőit az 1. táblázat foglalja össze:

1. táblázat: Az 1967-es 1989-es nemzeti atlasz főbb adatai

	Magyarország nemzeti atlasza (1967)	**Magyarország nemzeti atlasza / National Atlas of Hungary (1989)**
Nyelv	magyar	magyar és részben angol
Névírás elve	nincs magyarázat	nincs magyarázat
Településnevek	endonima és zárójelben magyar exonima	endonima és zárójelben magyar exonima
Természetföldrajzi nevek	magyarul	magyarul
Névjegyzék	nincs	nincs

2.2. Előkészület az új nemzeti atlasz kiadására (2009 és 2011). A szerkesztők fontosnak tartották, hogy mintegy két évtizeddel a rendszerváltás után a külföldi olvasók számára Magyarországról hiteles információ jelenjen meg térképes formában. Bár a névírási elveket nem fogalmazták meg tételesen, alapvetően a majd egy évtizeddel később megjelenő új nemzeti atlaszban leírtak szerint jártak el. A szerkesztők alapelve, hogy a Kárpát-medencén kívüli területek földrajzi neveinek a magyar alakjai is a magyar szókincs és a nemzeti kultúra részei, amelyek nagyon gyakran történelmi, irodalmi vagy művészeti kapcsolatokat is tükröznek (pl. *Isztambul, Krakkó, Párizs*). Különösen a történelmi Magyarország neveinek életben tartásához egyedül a történelmi atlasz nem elegendő. Meggyőződésünk, hogy amit Magyarországról angolul vagy más idegen nyelven közlünk, az a honismeretet is szolgálja.

A nagy sikerű 2009-es angol és a 2011-es magyar kiadású atlaszban a készítők szakítottak a települések kettős névrajzával, s más megoldást alkalmaztak: az angolban csak az endonimákat tüntették fel, de ha az adott településnek létezik angol neve (nagyon kevés ilyen van), akkor csak azt: *Belgrade, Bucharest, Vienna, Warsaw*. De például a *Pozsony*-nak nincs angol névváltozata, ezért a térképeken a szlovák endonima, a *Bratislava* olvasható. Az angolban a cirill betűs ukrán nevek a nemzetközi átírás szerint jelennek meg (pl. *Berehove, Uzhhorod, Vynohradiv*), míg az ugyancsak cirill betűs szerb nevek a hivatalos latin betűs írásmód szerint (pl. *Kanjiža, Šabac, Sombor*).

A magyar nyelvű kötetben logikusan megfordult a rendszer: amennyiben a településnek létezik magyar neve, akkor a térképen csak az olvasható (pl. *Bécs, Felsőőr, Karácsonkő, Pozsony*). Ha azonban nincs magyar neve – például *Przemyśl, St. Pölten* –, akkor értelemszerűen az endonima szerepel. A Magyarországon kívüli tájnevek a magyar kötetben természetesen csak magyar névvel olvashatók; pl. *Csallóköz, Kárpátalja, Kis-Kárpátok, Vereckei-hágó.*

Az angol nyelvű kiadásban a magyarországi és környéki területek földrajzi nevei következetesen angolul jelennek meg (pl. *Carpathian Mountains, Danube–Tisza Interfluve, Great Hungarian Plain, Lake Velence, Transcarpathia, Verets'kyi Pass, Zala Hills*). Ha az adott helynek nincs angol neve (pl. *Hortobágy*), akkor a helyi név olvasható. Sajnos a következetlenség okozta azonosítási probléma itt is tetten érhető, bár jóval kevesebb esetben, mint az 1989-es atlaszban. Néhány földrajzi objektum neve a kiadvány térképein és azok tartalmi ismertetéseiben nem egységes. Például ugyanarra a helyre vonatkozik a térképi *Keleti-főcsatorna* és a szövegbeli *East Main Canal,* a térképi *Aggtelek karst* (sic!) és a leírásbeli *Aggtelek Mountains;* illetve az egyik térképen a *Kisalföld,* a másikon a *Kisalföld* és a *Little Hungarian Plain* név is szerepel, de a szövegben következetesen a *Kisalföld* olvasható.

A magyar és az angol nyelvű kiadás főbb jellemzőit a 2. táblázat foglalja össze:

2. táblázat: A 2009-es és a 2011-es atlasz főbb adatai

	Hungary in Maps (2009)	**Magyarország térképekben (2011)**
Nyelv	angol	magyar
Névírás elve	nincs magyarázat	nincs magyarázat
Településnevek	endonima vagy angol exonima, ha létezik	magyarul
Természetföldrajzi nevek	endonima vagy angol exonima, ha létezik	magyarul
Névjegyzék	nincs	nincs

2.3. A Magyarország nemzeti atlasza 2018–2024-es magyar és angol nyelvű kiadásai. A főszerkesztő, KOCSIS KÁROLY két lényeges fogalmi meghatározást is közöl minden magyar (KOCSIS főszerk. 2018/2024, 2021, 2024) és angol nyelvű atlaszkötet (KOCSIS ed.-in-chief 2018, 2021, 2024) előszavában, élesen megkülönböztetve a *Kárpát-medence* és a *Pannon-medence* fogalmát: a *Kárpát-medence* a történeti-kulturális hazát, a történelmi államterületet jelenti, míg a *Pannon-medence* földtudományi, természeti fogalom, és az *Alpok,* a *Kárpátok,* valamint a *Dinaridák* közötti tényleges medencét jelöli. Kitér a földrajzi nevek megírásának a kérdésére is. Megállapítja, hogy a földrajzi nevek az anyanyelvi szókészlet fontos részei, melyek védelméről főként a térképek gondoskodhatnak; a magyar földrajztudomány és térképészet pedig mindig meghatározó szerepet játszott a nemzet- és honismeret fejlesztésében, a magyarságról és az országról alkotott kép formálásában. A földrajzi (pl. domborzati, vízrajzi, táj- és település)neveket ezért – az államhatároktól függetlenül – a magyar nyelvű kötetek általában magyarul használják, a határainkon kívül fellelhető földrajzi nevek idegen nyelvű megfelelői pedig az egyes kötetek végén magyar és idegen nyelvű névjegyzékben szerepelnek.

Az angol nyelvű olvasók számára az atlaszok előszavában a főszerkesztő felhívja a figyelmet arra, hogy az atlasz számos tematikus térképe nemcsak a modern Magyarországot, hanem annak természeti és társadalmi környezetét is bemutatja; a településnevek és a természetföldrajzi nevek elsősorban angolul szerepelnek, vagy ha ilyen nem létezik, akkor az adott ország hivatalos nyelvén; azokban a régiókban, ahol a magyar kisebbség aránya

meghaladja a 10%-ot, a térképek a kisebbség nyelvén is tartalmazzák a földrajzi neveket; az angol nyelvű földrajzi neveknek az adott országban használt megfelelői pedig megtalálhatók az angol és külföldi helynevek mutatójában az egyes kötetek végén.

Az atlasz kiadásainak földrajznév-használata alapjaiban követi a közel tíz évvel korábban kidolgozott névrajzi elveket. A magyar kiadású kötetben – ugyanúgy, mint a 2011-es atlaszban – a Magyarországon kívüli település- és tájnevek minden időszakra vonatkozóan magyar alakban olvashatók (pl. *Eszék, Gráci-medence, Visztula*). Az angol nyelvű kötetekben ugyanakkor a szerkesztők olyan lényeges változást érvényesítettek, amely nemzetközi szakmai körökben is figyelmet keltett: ha a magyar népesség aránya valamely határon túli településen vagy területen eléri a 10%-ot, akkor a település, a táj, a természetföldrajzi alakzatok (domborzat, vizek, képződmények stb.) neve magyarul is szerepel (pl. *Bečej* és *Óbecse, Rimava* és *Rima, Saca* és *Mező-havas*). Az anakronizmus elkerülése érdekében az 1920 előtti állapotok esetén a magyar alakok olvashatók (pl. *Pozsony*), de esetenként – az azonosítást könnyítendő – *Pozsony (Bratislava)* is előfordul.

A Nemzetközi Térképészeti Társulás (ICA) tokiói konferenciáján 2019-ben az Atlas kategóriában a 2018-ban megjelent National Atlas of Hungary – Natural Environment gazdag tartalma és elegáns kivitele alapján elnyerte az első díjat.[2] A nemzeti atlasz következő, 2021-ben kiadott kötete – a Kárpát-medence társadalmi összefüggéseit bemutató Society – is rangos elismerésben, közönségdíjban részesült 2021-ben a nemzetközi szakmai szervezet firenzei konferenciáján.[3] Az érdeklődő szakmai nagyközönség megítélése szerint a kötet kiemelkedett a világ szinte valamennyi rangos kartográfiai és geoinformatikai műhelyéből származó, több mint 380 pályamű közül.

E kiadások főbb jellemzőit a 3. táblázat foglalja össze:

3. táblázat: A 2018–2024-es nemzeti atlasz főbb adatai

	Magyarország nemzeti atlasza (2018–2024)	**National Atlas of Hungary (2018–2024)**
Nyelv	magyar	angol
Névírás elve	előszóban kifejtve	előszóban kifejtve
Településnevek	magyarul	endonima vagy angol exonima, ha létezik
Természetföldrajzi nevek	magyarul	endonima vagy angol exonima, ha létezik
Névjegyzék	van	van

3. A földrajzinév-használat változásainak összefoglalása. A 4., 5. és 6. táblázat földrajzinév-típusok példáival foglalja össze az 1967–2024 között megjelent atlaszok névhasználati gyakorlatát. (Az oszlopfőben a földrajzi név a helyi hivatalos nyelven szerepel; HU = magyar nyelvű kiadás; EN = angol nyelvű kiadás; * = névváltozat, de csak ha a térkép méretaránya megengedi.)

[2] https://nemzetiatlasz.hu/en/award.html (2026. 06. 18.)

[3] https://hungarian-geography.hu/MNA2021_Society_popular_vote.html (2026. 06. 18.)

4. táblázat: Településnevek

Kiadás	***Wien***	***Bratislava***	***Берегове***
1967 (HU)	*Wien (Bécs)*	*Bratislava (Pozsony)*	*Beregovo (Beregszász)*
1989 (HU/EN)	*Wien (Bécs)*	*Bratislava (Pozsony)*	*Beregovo (Beregszász)*
2009 (EN)	*Vienna*	*Bratislava*	*Berehove Beregszász*
2011 (HU)	*Bécs*	*Pozsony*	*Beregszász*
2018–2024 (HU)	*Bécs Wien**	*Pozsony Bratislava**	*Beregszász*
2018–2024 (EN)	*Vienna Wien**	*Bratislava*	*Berehove Beregszász*

5. táblázat: Víznév, szigetnév és hágónév

Kiadás	***Duna***	***Žitný ostrov***	***Craiului Pass***
1967 (HU)	*Duna*	*Csallóköz*	*Király-hágó*
1989 (HU/EN)	*Duna*	*Csallóköz*	*Király-hágó*
2009 (EN)	*Danube*	*Žitný ostrov*	*Bucea Pass*
2011 (HU)	*Duna*	*Csallóköz*	*Király-hágó*
2018–2024 (HU)	*Duna*	*Csallóköz*	*Király-hágó*
2018–2024 (EN)	*Danube*	*Žitný ostrov (Csallóköz)*	*Craiului Pass*

6. táblázat: Hegységnevek és tájnév

Kiadás	***Фрушка Гора***	***Munții Giurgeu***	***Duna−Tisza köze***
1967 (HU)	–	–	*Duna−Tisza köze*
1989 (HU/EN)	*Fruška Gora*	*Gyergyói-havasok*	*Duna−Tisza köze*
2009 (EN)	*Fruška gora*	*Ghiurgeu Mts.*	*Danube−Tisza Interfluve*
2011 (HU)	*Tarcal-hegység*	*Gyergyói-havasok*	*Duna−Tisza köze*
2018–2024 (HU)	*Tarcal-hegység*	*Gyergyói-havasok*	*Duna−Tisza köze*
2018–2024 (EN)	*Fruška gora*	*Giurgeu (Gyergyó) Mts.*	*Danube−Tisza Midland*

A földrajzi neveket a magyar nyelvű kötetek 2018-tól magyarul használják, azonban a határainkon kívül fellelhető helynevek idegen nyelvű megfelelőit a kötetek végén névjegyzék tartalmazza (7. táblázat). Az angol nyelvű kiadásokban az angolul írt földrajzi nevek helyi alakjai névjegyzékben azonosíthatók (8. táblázat).

7. táblázat: Részlet az atlasz 2024-es, Természeti környezet című kötetének névjegyzékéből

Alacsony-Tauern	*Niedere Tauern* (A)
Alföld	*Marea Câmpie Ungară, Câmpia Tisei* (RO), *Тисо–Дунайська низовина* (UA), *Velika mađarska nizina* (HR, SRB), *Veľká Dunajská kotlina, Veľká uhorská nížina, Dolná zem* (SK)
Almás-hegység	Munții Almăjului (RO)
Alpokalja	*Östliches und Südöstliches Alpenvorland* (A), *Predalpe* (SLO)

8. táblázat: Részlet az atlasz 2018-as, Natural Environment című kötetének névjegyzékéből

Balaton Uplands	*Balaton-felvidék* (H)
Bohemian Massif	*Massif Česká vysočina* (CZ), *Böhmisches Massiv* (A)
Bucharest	*București* (RO)
Carpathian Basin	*Kárpát-medence* (H), *Karpathenbecken* (A), *Karpatská kotlina* (SK, CZ, SLO), *Карпатський басейн* (UA), *Bazinul Carpatic* (RO), *Karpatski basen* (SRB), *Karpatski bazen* (HR)

4. Magyar–angol földrajzi nevek szótára és adatbázisa. Érdemes példákkal is igazolni azt a zavart, amelyet a szakirodalomban a következetlen angol névhasználat okozott (GERCSÁK 2002, 2007, 2024; GERCSÁK–KLINGHAMMER 2005; KLINGHAMMER–GERCSÁK 2012). Az Alföld nagytájunkra az alábbi változatokat azonosítottuk a legkülönbözőbb műfajú angol nyelvű kiadványokban: *Alföld, Central Hungarian Plain, Great Alföld, Great Hungarian Plain, Great Hungarian Plains, Great Plain, Great Plains, Great Plains of Hungary, Hungarian Great Plain, Hungarian Lowland, Hungarian Plain, Pannonian Lowland, Pannonian Plain, Plain, Plain of Hungary, The Great Plain*. Ezekből a nemzeti atlasz következetesen a legelterjedtebb *Great Hungarian Plain* és az *Alföld* kettős névrajzi alakokat használja, illetve ajánlja.

Hasonlóan igen sokféle angol változat azonosítható a *Dunántúli-középhegység* névre: *Dunántúl Highlands, Highlands of Dunántúl, Highlands of Transdanubia, Mountains of Dunántúl, Mountains of Transdanubia, Pannonian Central Mountains, Transdanubian Central Mountains, Transdanubian Central Range, Transdanubian Highlands, Transdanubian Medium Mountains, Transdanubian Middle Mountains, Transdanubian Midmountain, Transdanubian Mid-Mountains, Transdanubian Midmountains, Transdanubian Mountain Range, Transdanubian Mountains*. Az atlasz gyakorlatában a *Transdanubian Range* és a *Dunántúl Range* kettős alakot kívánja meghonosítani. Rögzítették, hogy a sajátos magyar *középhegység* szakszót tulajdonnevekben angolul a *range* fejezi ki, és nem az irodalomban sűrűn előforduló *central mountain, central range, medium mountains, middle mountains, midmountains, mountains* stb.

Egy másik, a földtudományi leírásokban rendkívül sokszor szereplő név a *Duna–Tisza köze* nagytájnév, amely szerkezet újabb példa a sajátos magyar névadásra. Ennek a szakirodalomban elterjedt angol nyelvű alakjai a *Danube–Tisza Interfluve, Danube–Tisza Interfluvial Region, Duna–Tisza köze region*, *region Duna–Tisza köze,* illetve a körülírásos *plain between the Danube and Tisza rivers* stb. A nemzeti atlasz a tájnevekben előforduló *köze* szó angol megfeleltetésére a fentieknél nemcsak az egyszerűbb, de jóval kifejezőbb *midland* kifejezést használja (pl. *Danube–Tisza Midland, Körös–Maros Midland*).

4.1. A természetföldrajzi és tájnevek angol megfeleltetésének elvei. Törekedni kellett arra, hogy a felhasználók az angol alakokat lehetőleg azonosíthassák magyar nyelvű forrásokban, ezért a megkülönböztető elemet – lényegében ez teszi tulajdonnévvé az alakzatot – csak kivételesen fordítsuk, a nevek legyenek tömörek, valamint kövessék a brit angol írásmódot (bár az angol földrajzi nevek helyesírásában van ingadozás). Az érvényesített elvek közül a legfontosabbak:

– Tartsuk meg a hagyományos, már meggyökeresedett, általánosan elfogadott angol alakokat: *Duna (Danube), Dunántúl (Transdanubia)*.

– A magyarban egytagú és egybeírandó, vagy földrajzi köznévi elemet nem tartalmazó összetett nevek változtatás nélkül szerepeljenek; pl. *Aranyház, Bükk, Rába, Tiszántúl*, illetve *Hosszú-Vontató*. Az értelmezést segítendő, az e típusba tartozó – bár önállóan is használható – neveket alkalmanként célszerű kiegészíteni földrajzi köznévi elemmel (utótaggal); pl. *Aranyház Rock* vagy *Aranyház rock*. A szótárban ez a lehetőség így jelenik meg: *Aranyház (Rock/rock),* illetve *Bükk (Mountains/mountains), Rába (River/river), Tiszántúl (Region/region), Hosszú-Vontató / Mount Hosszú-Vontató.*

– Azokat a neveket, amelyekhez kötőjeles köznévi elem (utótag) járul, angolul külön és nagy kezdőbetűvel írjuk, a köznevet pedig fordítjuk; pl. *Istállós-kő (Istállós Rock), János-hegy (János Hill), Margit-sziget (Margit Island)*.

– A földrajzi köznévi elem előtti *-i* képző az angolban elmarad; pl. *Bereg–Szatmári-síkság (Bereg–Szatmár Plain), Budai-hegység (Buda Mountains), Nógrádi-medence (Nógrád Basin)*.

– Amennyiben a megkülönböztető (többnyire összetett) elem már tartalmaz földrajzi köznevet, akkor csak az utolsó köznevet fordítjuk; pl. *Istállós-kői-barlang (Istállós-kő Cave), Két-bükkfa-nyereg (Két-bükkfa Saddle), Fekete-Sár-bérc (Fekete-Sár Crag), Nagy-Szikla-kapu (Nagy-Szikla Gate)*. Az összetett nevek tagolása angolul követi a magyar névadás logikáját, ezáltal kifejezi a név bővülésének irányát; pl. utótaggal bővül az *Istállós-kő + barlang* és a *Két-bükkfa + nyereg,* előtaggal bővül a *Fekete + Sár-bérc,* illetve a *Nagy + Szikla-kapu*.

– A tónevek az angolban mindig kiegészülnek a *lake* szóval (GERCSÁK 2015). Az angol anyanyelvű lakosság által benépesített területeken a tónevek többsége a megkülönböztető tag + *Lake* szerkezetet követi. Ellenben a nem angol anyanyelvű országok területén fekvő tavak megnevezésére döntően a *Lake* + megkülönböztető tag szerkezet terjedt el az angol nyelvű irodalomban, ezért a magyarországi tavak nevét az angol nyelven olvasók számára a *Lake* + megkülönböztető tag szerkezet szerint ajánlatos írnunk; pl. *Mohos-tó (Lake Mohos), Tengerszem (Lake Tengerszem), Velencei-tó (Lake Velence)*.

– A különírt tagokból álló nevek a magyarban is bonyolultak lehetnek, ezért az angolban a birtokviszony kifejezését elhagyjuk; pl. *Béla király kútja (Béla király Well), Jancsi forrása (Jancsi Spring);* illetve egyszerűsítünk; pl. *Körös menti sík (Körös Flat)*.

– A személynevet tartalmazó, vagy különírt tagokból álló nevek esetében is csak a köznévi elemet fordítjuk, a személynév magyar sorrendjét megtartjuk; pl. *Szent László-víz (Szent László Water), Vass Imre-barlang (Vass Imre Cave),* illetve *Mária asszony sziget (Mária asszony Island)*.

– Királyok, szentek, bibliai személy- és helynevek esetében sem fordítjuk a nevet; pl. *Ferenc-csatorna (Ferenc Canal), Jeruzsálem-hegy (Jeruzsálem Hill), Noé szőlője (Noé Vineyard), Szent Antal-forrás (Szent Antal Spring)*.

– A jelentéssel is bíró megkülönböztető elemet nem fordítjuk; pl. *Cigány-hegy (Cigány Hill), Kórház-barlang (Kórház Cave), Oroszlán-szikla (Oroszlán Cliff), Szépasszony-völgy (Szépasszony Valley)*.

– Ha a megkülönböztető elem állandósult jelzőt tartalmaz, változatlan marad; pl. *Belső-tó (Lake Belső), Fekete-len-forrás (Fekete-len Spring), Harcsaszájú-barlang (Harcsaszájú Cave), Nagy-Hideg-hegy (Nagy-Hideg Hill)*.

– Alkalmi jelzővel bővült folyó-, hegység- és nagytájnevekben a fordítás indokolt; pl. *Alsó-Bódva-völgy (Lower Bódva Valley), Magas-Börzsöny (High Börzsöny), Nyugat-Mezőföld (Western Mezőföld)*.

– Földrajzi neveinkben vannak archaikus, lefordíthatatlan, csak körülményesen és körülírással kifejezhető utótagok, szakszavak, amelyeket egyszerűsítve közelítünk angolul; pl. *Babás-szerkövek (Babás Rocks), Büdös-pest (Büdös-pest Cave), Berettyó–Kálló köze (Berettyó–Kálló Midland), Északi-középhegység (North Hungarian Range), Vörös-mál (Vörös Side)*.

4.2. Magyar–angol földrajzi nevek rögzítése és közzététele a nemzeti terminológiai adatbázisban. A nem egységes angol nyelvű földrajzinév-használat megnehezíti számos szakember (kutató, szerkesztő, oktató, fordító) munkáját, és az idegenforgalomban is zavart okoz a földrajzi helyek azonosításában. Éppen ezért szükséges egy olyan adatállomány közzététele, amely a magyar földrajzi tulajdonnevek egységes angol nyelvű földrajzinév-használatát támogatja.

A magyar földrajzi tulajdonneveket és az angol nyelvi ekvivalenseket tartalmazó adatállomány a felhasználók számára már az idei év folyamán hozzáférhetővé válik az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program (2023–2027) Magyar terminológiastratégia alprogramjának (MTA TMNP 2023–1/2023) keretében megvalósuló nemzeti terminológiai adatbázis felületén. A terminológiai szemléletmód alapján készülő adatbázist az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont Terminológiai Kutatócsoportjának terminológusai szerkesztik (l. bővebben PRÓSZÉKY et al. 2023, LIPP–PRÓSZÉKY 2025, RALLI–TAMÁS 2025), és a kutatóközpont honlapján lesz elérhető. A földrajzinév-jegyzék terminológiai szempontok szerinti átdolgozása a szerzők mint doménszakértők és terminológusok közös munkája során valósul meg, és figyelembe veszi a két terület sajátosságait. A terminológiai szemléletmód megkívánja ugyanis az adatok fogalomalapú megközelítését és fogalomközpontú rögzítését. Bár a földrajzi tulajdonnevek nem sorolhatók a klasszikus fogalmi kidolgozások körébe, mégis gyakran szerepelnek az egységesítési célokat is szolgáló terminológiai adatbázisokban: „A terminológiai szakirodalomban, illetve a terminológia-menedzsmentben általában nem tesznek éles különbséget a terminológia, a nómenklatúra és a tulajdonnevek között, gyakorlati szempontból (pl. terminológiai glosszáriumok, szótárak, adatbázisok készítése során) általában a terminológia részhalmazaként kezelik a neveket” (BÖLCSKEI–FÓRIS 2022: 71).

Ebből következőleg szükséges a megfelelő adatmezőtípusok kiválasztása, valamint az adattípusok sajátosságainak figyelembevételével történő besorolása és rögzítése. A közös munka során kiválasztott adatmezőtípusok a következők: „terminus", „terminus forrása", „domén", „aldomén", „kapcsolódó terminus", „reláció típusa", „használati információk", „ábra", „megjegyzés" és „további szerkesztési információk" (például szerkesztők neve, szerkesztés időpontja). Az egységes szerkesztés érdekében az adatmezőtípusok tartalmát az e célból kidolgozott doménspecifikus útmutató rögzíti. Ez tartalmazza a doménrendszer szerinti besorolást, amely például az *Alföld* esetében a következőképpen alakul: természettudományok mint domén, aldoménként pedig az egyre specifikusabb besorolások, azaz a földtudomány, földrajztudomány és domborzat feltüntetése. A „kapcsolódó terminus" adatmező tartalmazza a magyar és angol nyelvű szinonimákat, kváziszinonimákat, de a használatra nem ajánlott változatok a „használati információk" adatmező alatt szerepelnek. A „megjegyzés" adatmező közzétesz további releváns információkat, például a kevésbé ismert köznévi utótagok magyarázatát (pl. *zsomboly,* amely az *Ördög-kút-zsomboly* földrajzi név köznévi utótagja), vagy megadja a nyelvi változatok közt felmerülő fogalmi különbségek magyarázatát (pl. hegyről csak a 400 m tengerszint feletti magasság esetén beszélünk, és ennek megfelelően *Avas Hill,* nem pedig *Mount Avas* a használatra ajánlott angol nyelvi ekvivalens). A terminológiai szemléletmódnak megfelelően az azonos nyelvi jelölővel rendelkező, de más fogalmat takaró földrajzi tulajdonnevek külön bejegyzésben fognak szerepelni (pl. *Pilis* mint hegycsúcs és hegység), míg az azonos fogalmat, de más nyelvi jelölőt használó változatok egy bejegyzésben (például a geográfusok és a közoktatás a *Zempléni-hegység* megnevezést használja, míg a geológusok ugyanerre a domborzati jelenségre a *Tokaji-hegység*-et). A gyűjteményben az „ábra" adatmező alatt szereplő linkek átvezetik majd a felhasználót a nemzeti atlasz felületére.

A magyar földrajzi tulajdonnevek adatbázisban való közzététele az angol ekvivalensekkel együtt lehetővé teszi a tartalom-előállítók és felhasználók számára, hogy az angol földrajzi megnevezéseket egységes módon terjesszék és használják, ami által a névhasználatban számos bizonytalanság rendeződhet, hiszen e téren nem jelent előnyt a jelenlegi sokszínűség. További előny, hogy az adatbázisban tárolt adatok az angol ekvivalensek helyesírásában is támpontot fognak jelenteni.

5. Összefoglalás és kitekintés. A nemzeti atlasz 2018-tól megjelenő angol nyelvű köteteiben (KOCSIS ed.-in-chief 2018, 2021b, 2024b) a szerkesztők a magyarországi és környéki területek angol nyelvű földrajzi neveit az ismertetett rendszer alapján következetesen használják. Magyarország nemzeti atlaszának angol nyelvű kötete révén első ízben született meg a Magyarország és a Kárpát–Pannon-térség egészére vonatkozó tájbeosztás teljes angol nyelvű terminológiája. Az olvasóknak segítséget jelent, hogy az interneten teljes terjedelemben szabadon elérhető az atlasz magyar és angol nyelvű anyaga.[4] Reményeink szerint ennek hatása egyrészt az lesz, hogy az angol nyelvű publikációkban előforduló nevek alapvetően összevethetők lesznek a magyar térképeken szereplő alakokkal, másrészt nem fordul elő, hogy valamely alakzat angol neve több változatban is olvasható, nemegyszer ugyanabban a kiadványban. Kimondható, hogy az angol nyelvű kötetek – azáltal, hogy egységesítették a sokféle angol névváltozatot – iránytűként funkcionálhatnak azok számára, akik angol nyelven közölnek írásokat Magyarországnak és tágabb környezetének a földrajzáról, és minden bizonnyal azoknak az oktatóknak is, akik a két tanítási nyelvű iskolákban

[4] https://nemzetiatlasz.hu/, https://nemzetiatlasz.hu/en/ (2026. 06. 20.)

angol nyelven tanítják a földrajzot, de eddig nem állt rendelkezésükre magyar–angol földrajzinév-szótár. Mindehhez rendkívül fontos és használható támpontot ad a folyamatban lévő névadatbázis összeállítása. Ennek tartalma természetesen szabadon elérhető lesz.

Hivatkozott irodalom

BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk. 2017. *Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology.* International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. https://doi.org/10.26546/5061110

BÖLCSKEI ANDREA – FÓRIS ÁGOTA 2022. A névtudomány, a nevezéktan és a terminológia viszonya, érintkezési pontjai. *Névtani Értesítő* 44: 59–78. https://doi.org/10.29178/NevtErt.2022.5

GERCSÁK GÁBOR 2002. Hungarian geographical names in English language publications. *Térképtudományi Tanulmányok (Studia Cartologica)* 12: 171–180.

GERCSÁK GÁBOR 2007. Magyar tájnevek angol fordítása. In: FÓRIS ÁGOTA – TÓTH SZERGEJ szerk., *Ezerarcú lexikon. Terminologia et Corpora – Supplementum. Tomus II.* BDF, Szombathely. 100–110.

GERCSÁK GÁBOR 2015. Magyar tónevek angol fordítása. *Névtani Értesítő* 37: 77–81. https://doi.org/10.29178/NevtErt.2015.6

GERCSÁK GÁBOR 2021. Kettős névrajz a magyar atlaszokban. In: NAGY SÁNDOR ISTVÁN szerk., *A nyelvtudomány aktuális kérdései. Tanulmányok Nyomárkay István emlékére.* MTA Modern Filológiai Társaság, Budapest. 200–213.

GERCSÁK GÁBOR 2024. Földrajzinév-használat a magyar nemzeti atlaszokban (1967–2021). *Geodézia és Kartográfia* 76: 17–22. https://doi.org/10.30921/GK.76.2024.1.3

GERCSÁK GÁBOR – KLINGHAMMER ISTVÁN 2005. Magyar földrajzi nevek angol nyelvű kiadványokban. *Nyelvtudományi Közlemények* 102: 215–221.

KLINGHAMMER ISTVÁN – GERCSÁK GÁBOR 2012. Javaslat a magyarországi földrajzi nevek angol nyelvű használatára. In: MIKA JÁNOS – DÁVID ÁRPÁD – PAJTÓKNÉ TARI ILONA – FODOR ROZÁLIA szerk., *Hungeo 2012. Magyar földtudományi szakemberek XI. világtalálkozója. Korszerű földtudományi oktatás – versenyképes gazdaság. 2012. augusztus 20–25.* Eszterházy Károly Főiskola, Eger. 9–13.

KOCSIS, KÁROLY ed.-in-chief 2018. *National Atlas of Hungary. Natural Environment*. Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Astronomy and Earth Sciences, Budapest.

KOCSIS KÁROLY főszerk. 2018/2024. *Magyarország nemzeti atlasza. Természeti környezet.* 2., átdolgozott kiadás. HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.

KOCSIS KÁROLY főszerk. 2021. *Magyarország nemzeti atlasza. Társadalom.* MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.

KOCSIS, KÁROLY ed.-in-chief 2021. *National Atlas of Hungary. Society.* Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Astronomy and Earth Sciences, Budapest.

KOCSIS KÁROLY főszerk. 2024. *Magyarország nemzeti atlasza. Állam és nemzet.* HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet, Budapest.

KOCSIS, KÁROLY ed.-in-chief 2024. *National Atlas of Hungary. State and Nation*. HUN-REN Research Centre for Astronomy and Earth Sciences, Geographical Institute, Budapest.

KOCSIS, KÁROLY – SCHWEITZER, FERENC eds. 2009. *Hungary in Maps.* Geographical Research Institute, Hungarian Academy of Sciences, Budapest.

KOCSIS KÁROLY – SCHWEITZER FERENC szerk. 2011. *Magyarország térképekben.* MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.

LIPP, VERONIKA – PRÓSZÉKY, GÁBOR 2025. Challenges and strategies for a unified approach. The Hungarian case. In: RESI, ROSELLA – STEURS, FRIEDA eds., *Handbook of terminology. Terminology planning in Europe.* John Benjamins, Amsterdam. 218–238. https://doi.org/10.1075/hot.4.che1

PÉCSI MÁRTON főszerk. 1989. *Magyarország nemzeti atlasza.* Kartográfiai Vállalat, Budapest.

PRÓSZÉKY GÁBOR – FÓRIS ÁGOTA – B. PAPP ESZTER – BÖLCSKEI ANDREA – LIPP VERONIKA szerk. 2023. *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv*. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest.

RADÓ SÁNDOR főszerk. 1967. *Magyarország nemzeti atlasza.* Kartográfiai Vállalat, Budapest.

RALLI, NATASCIA – TAMÁS, DÓRA MÁRIA 2025. How to create and manage terminology resources. A practical guide from two termbases. *Journal of Digital Terminology and Lexicography* 1/1: 61–82. https://doi.org/10.25430/pupj.jdtl.1751631260

***

GERCSÁK GÁBOR
nyug. egyetemi docens; ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Térképtudományi és Geoinformatikai Intézet; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1289-8228, e-mail: gercsak@map.elte.hu

TAMÁS DÓRA MÁRIA
tudományos főmunkatárs; ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Lexikológiai Intézet, Terminológiai kutatócsoport; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1790-4925, e-mail: tamas.dora.maria@nytud.elte.hu

KATÓ ÁRON
tudományos segédmunkatárs; ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Lexikológiai Intézet, Terminológiai Kutatócsoport; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0343-8748, e-mail: kato.aron@nytud.elte.hu